

Дмитрошкін Д. Е.,
старший викладач
кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету
Email: danny.nj4@gmail.com

ВНУТРІШНЯ СЕМАНТИКА БІНОМНИХ КОМПОЗИТНИХ НОМІНАНТІВ АМЕРИКАНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглянуто аспекти семантичних відношень між компонентами біномних композитних номінантів сучасного американського спортивного дискурсу. Автор аналізує експлікацію значення композитного номінанта залежно від розташування ад'єктивних та кореневих основ. Проведено аналіз семантики ендо- та екзоцентричних композитів. Розглянуто особливості семантичних відношень в середині метафоричних та метонімічних композитних домінантів.

Ключові слова: біномний композитний номінант, семантичні відношення, основоскладання, американський спортивний дискурс, екзоцентричні композити, ендоцентричні композити.

Словоскладання – один із найпродуктивніших способів словотвору. Внутрішня семантика композитних номінантів була предметом вивчення багатьох лінгвістів. Це питання знаходить своє відображення у працях Дж. Фоконьє і М. Тьорнера, С. Коулсон. Зокрема, в роботах Б. Варрен проведено дослідження семантичних зв'язків у контексті використання стилістичних засобів. С. М. Єнікеєва дослідила функціональні прояви лексикалізації компонентів складних лексичних одиниць. Е. Світсер розглядає екстралінгвальні характеристики семантики композитних домінантів. У працях В. Адамс виділено контекстуально-обумовлений компонент семантичної структури узуального композита.

Однак композитні номінанти американського спортивного дискурсу досі залишаються маловивченими. Особливості семантичних зв'язків цих лексичних одиниць викликають інтерес до вивчення цього пласту лексики англійської мови.

Метою статті є визначення семантичних відношень між компонентами складних лексичних одиниць американського спортивного дискурсу.

Більшість складних слів інтерпретуються таким чином: лівосторонній компонент певним чином модифікує правосторонній компонент. Отже, *to backspin* – дієслово, яке описує певний вид обертання, *baseline* – показує конкретну лінію на ігровому майданчику. Тож ми можемо говорити про те, що в таких складних словах присутня так звана структура 'модифікатор-головний компонент'. Термін 'ядро' зазвичай використовується для позначення детермінату у складних лексичних одиницях. Ядро завжди знаходиться справа (так зване правило правої руки, відповідно до термінології І. Вільямса) [12]. Ядро експлікує семантичний центр і лексико-десигнативну приналежність композита [7]. Якщо ядро є дієслівною морфемою, то і композит ідентифікується як дієслово (*to backspin*), якщо ядро є субстантивною морфемою, то і композитний номінант відноситься до лексико-семантичної категорії іменника (*baseline*) [9].

Розглядаючи композитні номінанти типу *Gordy Howe Hat Trick*, при відсутності графічного маркеру єдиної форми, необхідно звернути увагу на той факт, що єдиним критерієм їх належності до композитних номінацій варто вважати їх кодифікацію в якості узуальних складних лексичних одиниць у лексикографічних джерелах, тобто критерій словникових поміток.

Аналіз цього різновиду спортивної термінології за двома безпосередніми складовими (2 БС) дає можливість здійснити дихотомічне членування з двокомпонентним стержневим ядром (*hat trick*) і двокомпонентним ад'юнктом у препозиції (*Gordy Howe*).

Аналіз композитної лексеми *jack-and-jill* (гра, у якій чоловіки та жінки беруть участь разом) показує, що в цьому композиті відсутнє ядро, оскільки *jack-and-jill* не позначають певні предмети і не є типами Джека і Джіл [146, с. 208-211]. Тому, лексичні одиниці цього типу можна розглядати як композити-ідіоми, які є своєрідними семантичними конденсатами фразеологічних одиниць, а їх адекватне сприйняття комунікантами залежить від лінгвістичної компетенції, фонових знань і тезауруса адресата.

Трактування поняття “типові відношення” частково залежить від семантики іменника. Ми повинні розрізнати принаймні два відмінних класи іменників: називні та реляційні іменники. Називні іменники використовуються для позначення явищ. Такий об’єкт може називатися, наприклад, *line (foul-line), court (back-court)*.

Обов’язкові учасники дії, вираженої дієсловом, також називаються аргументами, тому дієслово має принаймні один аргумент. У неперехідних дієслів єдиним аргументом залишається підмет. У перехідних дієслів є принаймні два аргументи, тобто підмет і додаток, або три аргументи. Повертаючись до проблеми ідентифікації композитної семантики, що у випадку, коли правосторонній компонент складного слова є реляційним іменником, лівосторонній компонент буде зазвичай інтерпретуватись як аргумент реляційного іменника. Так, наприклад, лівосторонній компонент складного слова з реляційним іменником *game* у якості опорного компонента буде інтерпретуватись як аргумент кореневої основи *game* (гра). Отже, *home game* буде інтерпретуватись як гра, яка відбулася на домашньому майданчику, *road game* – гра, проведена на виїзді. Цей процес, при якому компоненту, розташованому поруч із головним компонентом приписується статус аргументу опорного компонента, називається **з’єднанням аргументу** [8, с. 165-180].

З’єднання аргументу також важливе для складних лексем, у яких правостороннім компонентом є віддієслівний іменник, а лівий компонент виступає аргументом дієслова. Такі складні слова часто називають синтетичними:

<i>odds</i>	<i>maker</i>	<i>hard-hitting</i>
<i>league</i>	<i>leader</i>	<i>puck-clearance</i>
<i>bunt</i>	<i>hitter</i>	<i>soccer-playing</i>

Дефісне написання компонентів є критерієм єдиної оформленості композитних номінативів.

В англійській існують два можливих шляхи структурного аналізу синтетичних складних слів. Аналіз за двома безпосередніми складниками (2 БС) передбачає дихотомічний поділ лексичної одиниці на два компоненти *penalty + killer*. Відповідно, *penalty-killer* є власне композитом, оскільки його компоненти в архітектоніці утворення відповідають двом реально існуючим корелятам *penalty + killer* [3].

Іноді, однак, поєднання аргументу у складному слові не відбувається. Отже, якщо перший компонент складного слова семантично несумісний з його можливим статусом аргументу, виникають інші відношення. Так, наприклад, *hard driver* – це не той, хто важко керує автівкою, а потужний удар, а *glass-cleaner* не чистить скло, а відмінно грає під щитом (щит зроблений зі скла). Аналогічно, *headbutting* зазвичай не інтерпретується як “поштовх у голову”, а саме як “поштовх головою”.

Композит *glovehand* зазвичай буде інтерпретуватись як рука, на яку надіта рукавиця, оскільки відношення такого типу між рукою і рукавицею зазвичай позначають останнє, побудоване з попереднього. Розглянемо інший приклад, *baseball, football*. Можна відмітити два варіанти актуалізації даного біному: а) база/нога – це частина поля або тіла людини, які використовуються для гри, або якими грають, *baseball, football* можуть позначати вид спорту (бейсбол – де потрібно доставити м’яч на базу, футбол – де потрібно бити м’яч ногою); б) предмет, яким грають у гру, де м’яч виступає ключовим предметом, – м’яч для гри у бейсбол, м’яч для гри у футбол [2, с. 207-213]. Для того, щоб далі продемонструвати залежність інтерпретування складних слів від дискурсу, розглянемо наступні приклади. Зазвичай складна лексична одиниця “*Gordy Howe Hat Trick*” може інтерпретуватись як хет-трик, виконаний Горді Хоуом. В. Адамс у своїй роботі наводить приклади заголовків газет, у яких актуалізується контекстуально-обумовлений компонент семантичної структури узуального композита:

Gordy Howe Hat-trick – Хет-трик Горді Хоуа (гол, результативний пас і вилучення в одній грі).

Тому, інтерпретування складних слів (коренева основа іменника + коренева основа іменника) дуже різноманітне і залежить від структури аргументу головного компонента, семантики двох іменників, можливих концептуальних відношень між двома іменниками і навколишнім дискурсом.

Досліджуючи варіанти експлікації композитної семантики лексем типу складних ад’єктивних номінативів, варто відмітити аналогічну картину композитної семантики в архітектоніці лексем типу коренева ад’єктивна основа + коренева субстантивна основа.

За вказаною моделлю *a + n* також утворюються численні лексеми ендокомпозити, композитна семантика яких визначається внутрішньою дистрибуцією складових конститuentів: *cheapshot, softball, top-scorer*.

Окремо від ряду екзокомполітів (*dropshot* – удар після скидки і *pumpfake* – обманий фінт кватербека) існує невелика кількість еноцентричних складних слів моделі $v + n$ (64 одиниці), наприклад, *flip-pass* (пас з підкиданням шайби), *brushback* (кидок, що майже влучає у бетера), *playclock* (секундомір, що показує час, відведений на атаку). На відміну від вищезгаданих комполітів, правосторонній компонент моделі $v + n$ виступає в ролі опорного компоненту комполітної семантики.

Семантичні відношення між частинами складного слова можна часто розглядати як модифікацію одного компонента іншим. Така думка є дійсною навіть для деяких еноцентричних комполітів, типу *wormburner* (дуже низький удар). Відношення між компонентами типу детермінант-детермінат часто спостерігаються у складних утвореннях типу $n + n$, які нагадують кореляти фрази $N + N$. Окрім цього, багато складних слів характеризуються відношеннями, які можна трактувати як прогноз-аргумент, як у сполуці *pokecheck*. У цій сполуці слово *check* може трактуватися як аргумент до слова *poke*, у той час, як *poke* може трактуватися як модифікатор слова *check*.

Р. Дирвен і М. Верспоор, розглядаючи комполітну семантику, відмовляються від звичного поділу на еноцентризми та еноцентризми і звертають увагу на семантичну прозорість комполіта, що обумовлений внутрішньою дистрибуцією кореневих основ в архітектоніці комполіта, наприклад: *goalmouth*, *play fake*, *knuckleball* [4, с. 180-211].

Б. Варрен дослідила енокомполіти, що виникли в результаті метафоричного переносу значення в поєднанні з метонімічним і утвореними за моделлю $n + n$. На її думку, *stonehands* (незграбний гравець) є прикладом метафори всередині метонімії (“метафора у метонімії”), де слово *stone* метафорично позначає щось важке, а весь комполіт є частиною метонімії (руки використовуються для позначення людини). Є також типи метонімії (“метонімія в метафорі”), як наприклад, *banjo-hitter* (слабкий відбиваючий), з одного боку це гнучкий компонент, а з іншого, це метафора, у якій людина описується як така, що не може вкласти силу в удар [11, с. 116-224].

За твердженням Дж. Фоконнера і М. Тьорнера, у багатьох метафоричних і метонімічних комполітах моделі $n + n$ загальне значення експлікується через значення конститuentів [6, с. 290-298]. С. Коулсон спирається на теорію концептуальної інтеграції при поясненні значення тих чи інших комполітних одиниць. По-перше, вона не пояснює яке відношення існує між етимонами і компонентами складної лексеми. Спершу здається, що етимонне значення тісно пов’язане з компонентами складного слова. Наприклад, *backstop* має два вхідних значення, кожне з яких є частиною семантики комполіта.

Іншим питанням, стосовно аналізу С. Коулсон, є представлення вхідного значення компонентів і відношень. Згідно з її твердженням: “моделі, що асоціюються з кожним іменниковим компонентом, залучаються до компонентів вхідного значення цілої конструкції” [3, с. 185-196]. Однак, ця методологія суттєво перешкоджає лінгвістам користуватись критерієм вибіркового об’єктів. Інша проблема виникає в самих відношеннях, що у своєму концепті схожі на трансформаційні і початкові компоненти складних лексем. Висвітлені проблеми вказують на те, що аналіз метафоричних/метонімічних складних лексем неоднозначний. Аналізуючи конструкції моделі $a + n$, Е. Світсер висунула припущення, що різноманітність і комплексність інтерпретування цих конструкцій (іменник-іменник і прикметник-іменник) нашоєхує на думку про те, що під час їх семантичного аналізу можна використовувати чимало різних механізмів. Це означає, що аналіз таких складних слів вимагає не лише метафори чи метонімії, а й інших “інструментів” когнітивної лінгвістики, такі, як: рамки, активні зони, профільні, тлумачні, наприклад, *Mendoza line*, *Bronx Bombers*, *pine-rider*. Е. Світсер наголошує на тому, що застосовуючи екстралінгвальні характеристики в семантичних структурах, ми вільно отримуємо метафору і метонімію, немає потреби винаходити окремі механізми, за якими один компонент комполітної структури визначає метафоричний/метонімічний доміант [10].

О. Д. Мешков стверджує, що комполітне значення – це значення, яке формується у відношеннях між компонентами складного слова. Так, наприклад, комполіти, утворені за схемою $n+n$ і $n+v(er)$ / $a+n$ і $a+v(er)$, мають різні сутності. Порівняймо: *big-hit a* – важлива ситуація, *big-hitter n* – гравець, який сильно відбиває мяч. Важливою особливістю семантики складного слова є взаємовідношення трьох видів значень, а саме, комполітного, структурно-семантичного і лексичного. Розглядаючи питання мотивованості складних слів, О. Д. Мешков наголошує на двох її типах: лексичній –

вживання слів-компонентів у прямому їх значенні (*empty-netter, kick-save*); структурно-семантичній – можливість співвіднести семантичну структуру складного слова з паралельною синтаксичною конструкцією, виходячи зі смислової взаємодії компонентів (*glass-arm, sack dance*). Мотивованість складного слова – це така смислова організація його компонентів, яка дозволяє виявляти його денотативне значення шляхом посилання на лексичне значення кожного компонента і їх логіко-предметного взаємозв'язку.

Соціально-детермінований компонент значення слова представлений у мові у вигляді трьохелементної системи й утворює три її різновиди: нейтральну, або нульову оцінку, що виступає “точкою відліку” і ”нормою”, відносно якої сприймаються оцінні відхилення у той чи інший бік, позитивну (меліоративну) оцінку і негативну (дерогативну, пейоративну) оцінку. За характером інформації, що передається, і прагматичним статусом розрізняють семи, які стосуються денотативного, тобто предметно-логічного значення, і конотативні, тобто пов'язані з відношенням оцінки емоції, експресивністю і функціонально-стилістичною віднесеністю. Конотативні семи відображають умови акту комунікації ставлення мовця до предмета мовлення, обставин комунікації та співбесідників [8, с. 43].

Композити-омоніми в американському спортивному дискурсі дуже нечисленні. Прикладом може слугувати слово *backstop*, яке може позначати голкіпера, ворота, конструкцію, яка зупиняє м'ячі позаду ігрового майданчика (*backstop*), і спосіб гальмування гоночного автомобіля.

Результатом лексикалізації синтаксичної одиниці є елімінація граматичних маркерів зв'язків між її компонентами, але сліди їх впливу на семантику універбата зберігаються.

Наше дослідження дозволяє зробити висновок про те, що в основі семантики складного слова лежать відношення між його конститuentами. Ці відношення є різноманітними та можуть характеризуватися багатьма ознаками. Зокрема, можна виділити такі аспекти впливу на значення композита: місце, час, агент, матеріал. Основною рисою семантики складного слова є явище ендоцентрії та екзоцентрії. Семантика екзоцентричних складних слів визначається не сумою значень його компонентів, а референтним співвіднесенням їх з певними екстралінгвальними факторами, на основі яких формується значення цілого композита. На основі екзоцентричних складних слів можна виділити підгрупу ідіоматичних, значення яких невмотивоване, а сам композит може розглядатись як ідіоматичний вираз. У багатьох таких складних лексичних утвореннях спостерігаємо метафоричні та метонімічні відношення. Не менш важливою є і семантика компонентів складного слова. Стійкість значення, особливо слів спортивної терміносистеми, породжує явище омонімії та квазіомонімії. Отож ми бачимо, що американський спортивний дискурс є плацдармом для утворення великої кількості семантично схожих композитних номінантів з різними ядерними компонентами. Великий вплив на семантику композитів також справляє дискурс та їх соціальне вживання. Соціально-детерміновані спортивні композити часто виражають меліоративну або пейоративну оцінку сказаного і, як правило, функціонують в оказіональній сфері. Враховуючи отримані результати, необхідно провести більш детальне дослідження полікомпонентних складних лексичних утворень та звернути окрему увагу на синтетичні складні слова в контексті ендоцентричних та екзоцентричних складних слів.

Список використаної літератури

1. Мешков О. Д. Проблемы композитной семантики : автореф. дис. ... доктора. филол. наук : специальность 10.02.04 “Германские языки” / О. Д. Мешков. – М., 1988. – 29 с.
2. Bloomfield L. Language / L. Bloomfield. – New York: Holt, 1933. – 230 p. Coulson S. Blending Basics / S. Coulson, T. Oakley // Cognitive Linguistics. – 2000. – P. 175–196.
3. Dirven R. Cognitive Exploration of Language and Linguistics / R. Dirven, M. Verspoor. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. – 277 p.
4. Fabb N. Compounding / N. Fabb. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/bp/fabb-compounds.pdf>
5. Fauconnier G. Compression and Global Insight / G. Fauconnier, M. Turner // Cognitive linguistics. – 2000. – 11 (3/4). – P. 283–304.
6. Haider H. Why are there no complex head-initial compounds? / H. Haider // Linguistic studies in honour of Wolfgang Ulrich Dressler presented on the occasion of his 60th birthday. – Torino : Rosenberg & Sellier, 2001. – P. 165–174.
7. Marchand. Word-formation in English / Marchand. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 254 p.

8. Scalise S. Selection in Compounding and Derivation / S. Scalise, A. Bisetto, E. Guevara // Dressler W. U., D. et al. (eds.) Morphology and its Demarcation. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2005. – P. 133–150.
9. Sweetser E.. Compositionality and blending: semantic composition in a cognitively realistic framework / E. Sweetser // Cognitive Linguistics. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 1999. – P. 129–162.
10. Warren B. Semantic Patterns of Noun-Noun Compounds / B. Warren. – Göteborg : Acta Universitatis Gothoburgensis, 1978. – 266 p.
11. Williams E. Argument Structure and Morphology / E. Williams // The Linguistic Review. – 1981. – № 1. – P. 81–114.

Дмитрошкин Д. Э. Внутренняя семантика биномных композитных номинантов американского спортивного дискурса.

Аннотация

В статье рассматриваются аспекты семантических отношений между компонентами биномных композитных номинантов американского спортивного дискурса. Автор анализирует экспликацию значения композитного номинанта в зависимости от расположения адъективных и корневых основ. Проведён анализ семантики эндо- и экзоцентрических композит. Изучены особенности отношений в составе метафорических и метонимических композитных номинантов.

Ключевые слова: биномный композитный номинант, семантические отношения, основосложение, американский спортивный дискурс, экзоцентрические композиты, эндоцентрические композиты.

Dmytroshkin D. E. Inner Semantics of Binominal Compound Words in American Sports Discourse.

Summary

The object of the research is semantic relations between components of compound words within American sports discourse.

The subject of the research is compound words that are used in American sports texts and have specific semantic features.

The aim of the article is to define semantic relations between components of compound lexical units of American sports discourse.

The article deals with aspects of semantic relations between components of binominal compound words in modern American sports discourse. The author has analyzed explication of meaning of a compound word depending on placement of adjective and root stems. It has been revealed the most common semantic relation between components of compound words is as follows: left component modifies the right one. The right component is a nucleus of the semantics.

Analysis of semantics of endo- and exocentric compound words has been done. Peculiarities of semantic relations within metaphoric and metonymic compound words have been revealed. In many cases, in which neither component plays the function of a nucleus and no modification takes place, have been revealed. Lexical units of this type can be analyzed as the ones that have idiomatic nature. Such compounds may be viewed as 'semantic condensations' of phraseological units while their adequate perception by communicants depends on their linguistic competence, background knowledge, and thesaurus.

Analysis by 2 immediate constituents has been applied for the research. Along with endocentric and exocentric compound words, synthetic and asynthetic compounds words can be distinguished. Placement of the 'agent' determines the semantics of the word.

Key words: binominal compound word, semantic relations, compounding, American sports discourse, exocentric compound words, endocentric compound words.

УДК 811.112.2'25

Дружбяк С. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
E-mail: svitlana.druzhybyak@gmail.com

**ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ
РОМАНУ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ІНТЕРНАТ»**

У пропонованій статті проаналізовано стилістичні функції метафори, епітетів та образних порівнянь в романі Сергія Жадана «Інтернат» та їх відтворення в перекладі Сабіне Штер та Юрія Дуркота; визначено способи перекладу метафор із збереженням образу за допомогою граматичних та лексико-семантичних трансформацій, епітетів – еквівалентного перекладу, варіантних відповідників та контекстуальної заміни, акторських порівнянь – описово, не завжди із збереженням структури порівняння.

Ключові слова: переклад, метафора, еквівалент, перекладацькі трансформації, авторське порівняння.